

Pagini din calvarul românilor covăsneni, în timpul ocupației horthyste din toamna anului 1940

Deoarece trecerea timpului așterne o nepermisă uitare peste suferințele românilor din Ardealul de Nord, din perioada ocupației horthyste, acum când susținătorii autonomiei teritoriale a așa zisului Ținut Secuiesc, continuă demersurile pentru realizarea unui proiect anacronic și antiromânesc, este cazul să readucem în atenția opiniei publice, prin intermediul documentelor de arhivă, câteva pagini din calvarul trăit de românii covăsneni. Cele prezentate sunt doar crâmpeie din etnogenocidul de care au „beneficiat” românii din Ardealul de Nord, în perioada ocupației horthyste și în anii care au urmat, inclusiv în timpul Regiunii Autonome Maghiare, dar constituie și argumente convingătoare, care stau la baza hotărârii românilor din zonă, și din întreaga țară, de a nu accepta, sub nici o formă, autonomia propusă de liderii maghiari.

Puținele lucrări apărute, pe această temă, înainte de 1989 și câteva după această dată, purtând semnătura unor distinși cercetători, dintre care amintim: Mihai Fătu, Mircea Mușat, I.P.S. Corneanu Nicolae, Mihai Racovițan, Ioan Ciolan, Gheorghe Bodea, Vasile T. Suciuc, Ilie I. Pușcaș, Raul Șorban, Constantin Voicu, Vasile Lechințan, Petre Țurlea, Virgil Teodorescu ș.a. (a se vedea Bibliografia la volumul *Românii din Covasna și Harghita. Istorie. Biserică. Școală. Cultură*, de Ioan Lăcătușu, Vasile Lechințan și Violeta Pătrunjel, Editura Grai Românesc, Miercurea-Ciuc, 2003), au reflectat doar parțial – atât cât a permis cercetarea documentară de la vremea respectivă - întreaga dramă trăită de românii din Ardealul de Nord, cedat Ungariei horthyste prin Dictatul de la Viena.

De aceea, redăm acum conținutul unor documente care vorbesc despre aspecte concrete ale calvarului la care au fost supuși românii din Covasna, Zăbala, Zagon, Valea Mare ș.a., în toamna anului 1940, și despre dimensiunile intoleranței și urii interetnice manifestate față de români în acei ani și care, din păcate, mai cunoaște și astăzi încă unele răbufniri, din partea unor reprezentanți ai populației maghiare.

Prezentăm în continuare unele declarații redactate de refugiați și expulzați români din localitățile județului Covasna, aflate la granița

cu Moldova și Muntenia, declarații consemnate în fața primarilor și notarilor din localitățile unde s-au refugiat, sau au fost expulzați, aflate de regulă în depresiunea Întorsurii Buzăului. Deoarece o parte din cei nominalizați în documente sunt încă în viață, iar cei mai mulți au urmași direcți, trăitori în localitățile județului Covasna, am înlocuit numele reale cu inițialele, atât ale cetățenilor români, cât și a celor de etnie maghiară. Având în vedere faptul că unele informații se repetau, în mai multe declarații, din aceste documente am redat doar fragmentele cele mai importante. Majoritatea acestor declarații sunt consemnate în luna noiembrie 1940, după cum urmează:

„Subsemnații (urmează numele a 12 persoane), foști locuitori din comuna Covasna, județul Treiscaune, prin prezenta declarăm că în dimineața zilei de 15 noiembrie 1940, am fost somați de către organele Jandarmeriei fără nici un preaviz, să ne prezentăm la Primăria Comunei Covasna, pentru a fi expulzați și a fi trecuți peste hotare. Încă în noaptea zilei de 15 Noiembrie 1940, am și fost trecuți prin pădurea de la Zagon, peste hotar.

La plecarea noastră nu am fost lăsați să ne luăm cu noi nici un fel de obiecte mobile, afară de un rând de albituri și mâncare pentru 2 zile, iar familiile noastre au fost forțate să rămână pe loc. În tot timpul cât am fost sub dominația ungară am fost persecutați și tratați într-un mod sălbatec. Românii noștri din această comună și din comunele vecine, au trebuit să sufere toate brutalitățile jandarmilor unguri, care conduceau la postul de jandarmi pe locuitorii pașnici, aplicându-le bătăi grave.

A trebuit să suferim brutalitățile locuitorilor unguri, care organizați în bande călări cu pietre și ciomege atacau în cursul nopții locuințele românilor, spărgându-le geamurile și ușile. În tot acest timp eram nevoiți să ne petrecem nopțile refugiați pe afară și prin păduri. Unii dintre noi am fost cauzați de acte de spionaj, iar Dl. V.N. a fost acuzat că a transportat grenade și un camion de arme pe care le-a distribuit populației române – pentru a împiedica înaintarea armatei maghiare,

făcând totodată spionaj în favoarea României. Pentru aceste fapte în mai multe rânduri a fost purtat la Postul de Jandarmi, apoi s-a organizat contra Domniei Sale un complot angajându-se locuitorul N.L. din comuna Boroșneul Mare pentru a-l asasina.

La sosirea trupelor maghiare o delegație de români în frunte cu preotul Irimie Ticușan au ieșit întru întâmpinarea acesteia, unde au fost huiduiți de populație fără ca armata sau alte organe să fi intervenit spre a ne lua apărarea. Populația maghiară este liberă de a formula orice fel de pretenții față de români, iar noi trebuie să satisfacem toate pretențiile lor neîntemeiate, deoarece autoritățile și Jandarmeria dădeau concursul tuturor ungarilor fără ca noi să fi avut dreptul a ne justifica.

Față de oierii noștri au formulat pretenții pentru motivul că ar fi pășunat recoltele lor timp de 22 de ani, pretinzând pentru acest timp desbăgubiri fabuloase de 20-50000 lei. Satele românești au aspect jalnic, casele cu geamuri și ușile sparte, pereți dărmași de bombardamentul bolovanilor și ceomegilor aplicate de bandele organizate de către studenții copii ai intelectualilor unguri. Și astăzi geamurile de la casele românilor sunt bătute cu scânduri, pentru a nu fi expuse din nou atacurilor nocturne.

Foștii funcționari sunt făcuți răspunzători și puși în situația de a despăgubi pe locuitorii unguri pentru impozitele plătite față de Statul Român, sau pentru orice alte sume, ce au fost plătite drept cote legale de unguri. În comuna Covasna nu ni s-a admis să avem școală confesională. În școală se predă toată materia în limba maghiară, iar copii noștri care la rugăciune își fac cruce sunt bătuți peste degete fiindu-le interzis de a se închina decât numai în limba maghiară. Familiile celor rămași în concentrare în timpul ocupației sunt și ele expulzate fără nici un fel de avere. Drept pentru care am dat prezenta declarație, (urmează semnăturile olografe ale celor 12 persoane din Covasna). Întorsura Buzăului la 16 Noiembrie 1940”¹.

Declarație. „Subsemnații locuitori din comuna Zăbala, Județul Trei – Scaune / Ardealul de Nord cedat Statului Ungar / prin prezenta declarăm următoarele: În ziua de 17 Noiembrie 1940, pe la orele 4 dimineața s-au prezentat la locuința noastră jandarmii unguri care ne-au pus în vedere ca imediat să fim gata de plocare împreună cu soție și copii, și să ne luăm numai strictul necesar că trebuie

ca să ne ducă în comuna Covasna la Comandamentul Militar pentru a da declarații. În câteva minute a trebuit să fim gata și sub escortă cu întreaga familie am fost duși la primărie. Cei ce ne-am opus acestei somații am fost bătuți crunt. Ajunși la primărie am fost îmbarcați pe niște căruțe și trimiși în comuna Zagon, unde a trebuit să ne dăm jos din căruțe și să venim pe jos până la frontieră, o distanță de circa 4 km. (...)

Declarăm mai departe că în urma acestora ne-a rămas acolo toată averea noastră, noi ne având asupra noastră decât câte un singur rând de haine. Casele ne-au rămas cu tot ce a fost în ele acolo. Grajdurile cu animale fără nici un îngrijitor. Imediat după ocupație, populația maghiară din comună a pus la dispoziția armatei un număr de 240 arme și 2 mitraliere, cu care s-a înarmat tineretul maghiar și cu ajutorul trupelor de ocupație au început a ne distruge casele și mobila din case, prin tragerile făcute cu arma în cursul nopților. Apoi au început perchezițiile sub pretext că dacă ungurii au avut arme asupra lor, atunci și noi trebuie să avem arme. Ori dacă noi nu am avut de unde scoate armele, am fost luați la bătaie și bătuți până la sânge săptămâni în șir. Contesa Armin Micheș, din Zăbala, care azi are un cumnat în comuna Budila, jud. Brașov/ Grof Micheș/ când s-au întors bandele maghiare de la distrugerii și maltratările locuitorilor români din comună, a întrebat pe aceștia câți români au împușcat? La răspunsul acestora că nu au omorât nici unul, i-a scuipat și a spus să pună din nou mâna pe arme și nici un român să mai rămână în comună.

În timpul cât am fost excortați de la comuna Zăbala și până la frontieră, pe tot parcursul, am fost huiduiți și scuipați de populația maghiară. Aceasta ne este declarația pe care o dăm și o semnăm propriu. Barcani, la 18 Noembrie 1940. Dată în fața noastră: Învățător: Gh. Fediuc, Notar: I. Pașcan, Declaranți:” (urmează 14 semnături olografe)².

„Subsemnații (...) toți din comuna Zagon, județul Trei Scaune, declarăm următoarele: În ziua de 20 Noiembrie a.c. pe când ne aflăm toți în gospodăriile noastre, cam pe la ora 10 din noapte au venit la noi soldați maghiari și civili începând să ne maltrateze în modul cel mai barbar, spunându-ne că dacă până dimineață nu părăsim localitatea să trecem frontiera în România, atunci vom fi împușcați fără nici o excepție. Chiar în acea noapte am fost siliți să părăsim locuințele noastre cu

tot ceea ce era în ele și ne-am retras în pădurile apropiate, pentru a nu fi chinuiți.

În dimineața zilei de 21 Noiembrie 1940, ne-am dus iarăși la casele noastre pentru a ne lua ceva din îmbrăcăminte și n-am găsit nimic; casele ne-au fost prădate și lăsate cu pereții goi, chiar și geamurile le-au luat, cele care au fost în stare mai bună, astfel că am fost siliți să plecăm cu ceea ce a fost pe noi. Ne-au luat și vitele în acea noapte astfel că, dimineața când ne-am dus, n-am mai găsit decât sentinelele maghiare care nu ne lăsau să intrăm înspre centrul comunei și nici chiar în curțile noastre. Văzându-ne în această stare de plâns, am plecat spre frontieră în ziua de 21 Noiembrie 1940 și în seara acelei zile am ajuns la pichetul de grăniceri români, trecând frontiera la punctul Barcani, jud. Brașov. Ne-am prezentat la primăria comunală Barcani în ziua de 23 Noiembrie 1940, de unde am fost repartizați pentru comuna Vama Buzăului, jud. Brașov, unde am fost plasați pe la casele fraților noștri români.

Aceasta ne este declarația pe care o susținem și o semnăm propriu. Vama-Buzăului 23 Noiembrie 1940. Declaranți (urmează șase semnături olografe). Prezenta declarație s-a dat și semnat în fața noastră. Vama Buzăului, 12 Noiembrie 1940. Primar, C-tin Burcus, Secretar, V. Șerban”³.

„Subsemnatul G.R. preot ortodox român în comuna Zăbala, Județul Treiscaune, refugiat la data de 16 octombrie 1940 în comuna Sita Buzăului, județul Brașov, declar următoarele: În urma cedării către Ungaria a teritoriului ce păstoream m-am hotărât și am rămas în mijlocul credincioșilor bisericii pe care o păstoream ca să fiu un mângâitor și conducător al populației românești din comuna Zăbala ajunsă din nou în robia pe nedrept al pământului nostru sfânt. Am rămas în mijlocul credincioșilor din Zăbala și lângă Altarul sfânt al bisericii noastre unde îmi dădeam seama că aveam de îndeplinit un rol și o misiune frumoasă pentru a fi îndrumătorul și călăuzitorul fraților noștri rămași în robie.

Dar hoardele barbare ale neamului asiatic s-au pornit cu o furie de neînchipuit asupra bieților români distrugându-le tot și jefuindu-i și supunându-i la chinuri de neînchipuit. Porneau noaptea în cete și bombardau cu pietre și gloanțe de pușcă locuințele la aproape toți românii distrugându-le. Mai tare au avut de suferit locuitorii P.O., V.L., D.R., D.R., G.O., I.C., I.M., G.R., și alții. La cei amintiți mai sus le-au distrus casele, tăindu-le fere-

strele, ușile și pridvoarele cu topoarele, mobila din case le-au sfărmat-o complect, păturile, plapumele și pernele le-au tăiat cu cuțitele; burdufii de brânză, făina și ce-au găsit le-au împrăștiat prin case și prin curți.

Locuitorului P.V. din Pava, care plecase înainte de a veni armata maghiară, i-au dat foc la șura plină cu bucate, i-a distrus absolut tot ce-au găsit în casă, sticlele de bulion le-au spart izbindu-le de pereți, iar după aceste isprăvi și-au făcut necesitățile în casă, ca să dea dovadă complectă de civilizație. Pe toți cei care le-au distrus locuințele jandarmii au luat forțat declarații de la fiecare, că nu au nici o pretenție de despăgubire, amenințându-i că, în caz contrariu, le va da foc și-i va omorî.

În fața acestor prigoniri, noaptea fiind nevoit să stau ascuns fără a putea dormi, iar ziua ocupat cu credincioșii pe la autorități, m-am îmbolnăvit greu având hemoptizie abundentă, căzând la pat greu bolnav. Deși eram greu bolnav, totuși mi s-au trimis amenințări ca să plec dacă nu vreau să sufăr prigonirile ce le proiectau. În asemenea situație fiind am plecat în refugiu și am venit în comuna Sita Buzăului, unde îmi este familia. Am dat această declarație cu întârziere din motiv că am fost greu bolnav în pat, oprit de medic de a vorbi. Aceasta îmi este declarația pe care o susțin”⁴.

„Subsemnatul O.G. de ani 49, de profesiune plugar și de religie ortodoxă, căsătorit cu patru copii, carte știu, cu domiciliul în teritoriul ocupat, în comuna Zăbala, ju. Treiscaune, actualmente refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov, declar: De la ocuparea teritoriului de către Unguri am suferit mai multe bătăi, casa dărmată, stricată de unguri cu bolovani, și lucrurile cele mai de preț furate. În noaptea de 17 Noiembrie 1940, ora 4 am fost luați de acasă de Jan. Unguri și duși la Zagon de unde am fost aruncați peste frontieră, neavând voie să luăm cu noi nimic. În locuința mea au rămas următoarele: 2 moșii cu 7 clădiri, 20 Iug. Pământ cu recolta de pe el, 5 cai, o vacă, 13 porci, 50 de păsări, 4 căruțe, 150 de oi, plus lucrurile din casă. Aceasta îmi este declarația pe care o dau, susțin și o semnez propriu”⁵.

„Subsemnatul P.I. de ani 52, de profesiune plugar, religie ortodoxă, căsătorit cu 5 copii, carte știu, cu domiciliu în teritoriul cedat, în comuna Zagon, Jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov declar: De la intrarea ungarilor am

suferit mai multe batjocuri și mi s-a luat recolta de pe 5 jugăre de pământ (...). Toate bunurile mi-au rămas acolo, neputând lua nimic pentru că jandarmii unguri ne așteptau până ne-am îmbrăcat și am fost forțați a ieși cât mai repede afară și să plecăm în România, la românii noștri puturoși, cum ziceau ei (...) ⁶.

„Subsemnata P.G., de 49 de ani, de profesiune agricultoare, religie ortodoxă, căsătorită cu 8 copii, carte știu, cu domiciliu în teritoriul cedat, în comuna Zagon, Jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov declar:

În ziua de 18 Noiembrie 1940 orele 11 dim, m-au ridicat de acasă mai mulți unguri, dintre care au fost și câțiva cu nume cunoscuți și anume: A, B, B.C. – primarul comunei, iar restul necunoscuți. Acest grup m-a forțat să părăsesc locuința și să plec imediat, neputând lua cu mine decât ceea ce era pe mine și pe cei 8 copii”(…) ⁷.

„Subsemnatul R.D. de ani 28, de profesiune plugar și de religie ortodoxă, căsătorit cu un copil, carte știu, cu domiciliul în teritoriul ocupat, în comuna Zăbala, ju. Treiscaune, actualmente refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov, declar: De la ocuparea teritoriului de către unguri am avut de suferit foarte multe greutăți. Chiar în ziua de 13 septembrie orele 10 au venit la casa mea mai mulți unguri, care au căutat ca să mă jefuiască, luându-mi toate lucrurile mai de valoare, precum și suma de lei 15.500, iar celelalte obiecte care ne le-au putut lua, le-au stricat pentru a nu-mi rămâne mie. Acești unguri erau urmași de echipe militare, care îi păzeau pentru a nu fi atacați. Pentru faptul că nu am dat armă, ceia ce nu posedam, am fost bătut în mai multe rânduri chiar de către jandarmii unguri.(...) Mai declar că la locuință mi-au mai rămas următoarele: moșia cu 6 clădiri, 160 de oi, 3 cai, o vacă, 7 porci, 7 Iug. de pământ, 2 Iug. de pădure, recolta de pe terenul arătat mai sus, fân în valoare de 50.000 lei, 2 căruțe plus lucruri casnice și unelte agricole.” (...) ⁸.

„Subsemnatul N.V. de ani 58, de profesiune plugar și de religie ortodoxă, căsătorit cu 7 copii, carte știu, cu domiciliul în teritoriul ocupat, în cătunul Pava, comuna Zăbala, jud. Treiscaune, actualmente refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov, declar: De la ocuparea teritoriului de către unguri am fost bătuți în fiecare zi, de către unquri civili și de către jandarmi unguri, iar în timpul

noptii nu puteam dormi la locuințele noastre, alegându-ne diferite ascunzișuri prin pădure, de frica acestor barbari care ne schinjuiau. (...) Am fost bătut în scopul de a mă face să părăsesc domiciliul meu, spunându-mi că încă nu m-am dus după puturoșii mei, iar eu am răspuns că niciodată nu voi părăsi acest loc unde s-au născut și crescut strămoși de strămoșii mei. Toate acestea le-am suferit până în ziua de 17 Noiembrie 1940, când am fost ridicat de jan. unguri de care nu am fost lăsați să luom cu noi ceva îmbrăcăminte, decât ceea ce este pe mine, soție și copii. (...) La locuința mea mi-au rămas următoarele: casă, grajd, șură, bucătărie, 30 Iug. Pământ, plus recolta după acest pământ, 150 de oi, 70 Iug. pădure de brad, 4 cai, 6 căruțe, 3 vaci, 5 porci, plus lucrurile casnice”(…) ⁹.

„Subsemnatul N.V. de ani 49, de profesiune plugar și de religie ortodoxă, căsătorit cu 1 copil, carte știu, cu domiciliul în teritoriul ocupat, în comuna Covasna, jud. Treiscaune, actualmente refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov, declar: A doua zi după ocupare am fost la comenduirea lor, unde m-au udat și m-au bătut, ca să dau arma în mâna lor, pe care eu nu o aveam. La o săptămână după aceasta au venit din nou și m-au dus la post, unde din nou am fost bătut pentru că am fost înscris în Legiune și m-au reținut două zile acolo, dându-mi în loc de hrană bătaie. La ora 12 noapte în 17 Noiembrie 1940 au venit jandarmii unguri și m-au ridicat de acasă, numai cu ce am fost pe mine, ducându-ne la comenduire la Zagon, iar de acolo am fost trecut frontiera, spunând că nu merităm a sta pe pământul lor unguresc, noi românii puturoși”(…) ¹⁰.

„Subsemnatul A.G. de 41 de ani, de profesiune pădurar comunal și de religie ortodoxă, căsătorit cu 3 copii, carte știu, cu domiciliul în teritoriul ocupat, în comuna Zagon, jud. Treiscaune, actualmente refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov, declar: Prima dată după sosirea armatei maghiare am fost atacat mișelește de populația civilă din sat, spărgându-mi geamurile cu pietre aruncând din șosea și profitând de ocazia întunericii s-au făcut nevăzuți. Văzându-mă asediat am fost să merg la autoritățile ungurești din localitate, pentru a aduce la cunoștință cele ce mi se întâmplase. Atunci am fost interogat de mai multe date asupra mea la care eu am răspuns afirmativ, și la care ei mi-au răspuns că și populația maghiară a suferit asemenea lucruri din partea românilor. De toate acestea

mi-au declarat mai mulți unguri, că mă au în vedere și că o să mă omoare pentru faptul că am fost pădurar și mi-am făcut conștiincios datoria”(...)11.

„Subsemnata M.B. de ani 28, de profesiune agricultoare și de religie ortodoxă, căsătorit cu 7 copii, carte știu, cu domiciliul în teritoriul ocupat, comuna Zagon, jud. Treiscaune, actualmente refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov, declar: După ocupare au fost nevoiți bărbai să plece, iar noi am rămas soțiile să suferim, pentru că ei spuneu că nu mai avem nici un drept în țara lor”(...)12.

„Subsemnatul F.G. de ani 28, de profesiune plugar și de religie ortodoxă, căsătorit cu un copil, carte știu, cu domiciliul în teritoriul ocupat, în comuna Zăbala, jud. Treiscaune, actualmente refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov, declar: La ocuparea teritoriului de către unguri ni s-au spart de către ei casa precum și mobilierul dinăuntru, iar îmbrăcămintea a fost tăiată fâșii cu cuțitul, iar eu am fost ridicat și dus la primărie unde am fost bătut în mod barbar de câte 5-6 ori pe zi, iar seara eram lăsați liberi pentru a merge acasă, iar a doua zi eram din nou chemați la primărie și bătuți din nou”(...)13.

„Subsemnatul P.P. de 55 de ani, de profesiune plugar și de religie ortodoxă, căsătorit cu 2 copii, carte știu, cu domiciliul în teritoriul ocupat, în cătunul Pava, comuna Zăbala, jud. Treiscaune, actualmente refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov, declar: De la ocuparea teritoriului amintit mai sus de către unguri am fost batjocoriți și tratați în mod îngrozitor de către autoritățile ungurești, precum și de către populația civilă. Strigând că suntem români puturoși și să plecăm că împuștim locul”(...)14.

„Subsemnatul O.P. Gh. de 36 de ani, de profesiune plugar și de religie ortodoxă, căsătorit cu 3 copii, carte știu, cu domiciliul în teritoriul ocupat, în cătunul Pava, comuna Zăbala, jud. Treiscaune, actualmente refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov, declar: După ocupare în prima noapte au venit mai mulți unguri care au stricat ușile și locuința pe dinafară și aceștia erau urmați de vreo 13 soldați care îi păzeau ca să nu fie atacați de români. Am fost chemat la postul de jandarmi unde mi s-a cerut arma pe care eu nu o aveam și pentru aceasta am fost bătut, am fost interogată asupra cuibului de legionari și că de ce m-am înscris în Legiune, pentru toate acestea am suferit multă mizerie din

partea lor”(...)15.

„Subsemnatul C.C. de ani 63, de profesiune plugar și de religie ortodoxă, căsătorit cu 5 copii, carte știu, cu domiciliul în teritoriul ocupat, în comuna Zăbala, jud. Treiscaune, actualmente refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov, declar: De la ocuparea teritoriului amintit mai sus de către unguri am fost chemat la primărie spunându-mi ca să predau arma, eu am răspuns ce armă să dau că nu am nimic.(...) Am fost lovit de un jandarm cu o bătă enorm de mare, după aceasta au început să mă întrebe de ce nu m-am dus după puturoșii noștri. Eu am răspuns că aici m-am născut și aici vreau să mor. Nu le-a fost de ajuns aceste cuvinte și au început să mă bată în mod barbar, după care am zăcut 2 săptămâni”(...)16.

„Subsemnatul C.D. de ani 31 de profesie plugar, de religie ortodoxă, căsătorit cu 2 copii, carte știu, cu domiciliu în teritoriu ocupat /Zăbala/ Jud. Treiscaune, actualmente refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov declar: După ocupare am fost chemat la post unde am fost interogată asupra no. de legionari din sat, de datele nașterii mele și de armă, crezând că eu posed armă, la toate acestea eu am răspuns negativ, drept pentru care am fost bătut la post de 6 ori cu un drug de fier.

Totdeauna îmi spunea că trebuie să părăsesc locuința și să trec după frații mei puturoși. În ultimul moment a venit ca să mă ridice de acasă, iar eu nevrând a părăsi locuința mi a spus că nu mai pot rămâne nici într-un caz. La toate acestea eu am spus că nu plec, poate chiar să mă împuște, dar ei au spus că este păcat să strice un glonț unguresc pe un român puturos. În noaptea de 17 noiembrie 1940, orele 6 dimineața, m-au luat de acasă și m-au dus la primărie, ne având voie să luom nimic cu noi, de la primărie m-a dus la Zagon, și când treceam prin satul Chiuruș, trăgeau clopotele după noi semn că nu mai vreau să ne mai vadă”(...)17.

„Subsemnatul N.F. de ani 56, de profesie plugar, de religie ortodoxă, căsătorit cu 5 copii, carte știu, cu domiciliu în teritoriu ocupat /Zăbala/ Jud. Treiscaune, actualmente refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov declar: De la ocuparea teritoriului am suferit foarte multe bătăi și eram tot timpul ascunși prin pădure de frica lor, care se repedeau asupra noastră și a locuințelor noastre ca niște fiare sălbatice”(...)18.

„Subsemnatul R.D.S., născută M., de 58 de

ani, de profesie plugar, de religie ortodoxă, căsătorit cu 4 copii, carte știu, cu domiciliu în teritoriu ocupat /Zăbala/ Jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov declar: De la ocuparea teritoriului de către unguri am fost bătuți în fiecare zi de mai multe ori și cerându-ne mereu armele pe care noi nici nu le aveam. Casele au fost stricate de către populația civilă împreună cu armata. În noaptea de 17 noiembrie 1940, orele 2 am fost luați de către jandarmii unguri și somați să ne părăsim locuințele, strigându-mi să trec la puturoșii mei de români (...)¹⁹.

„Subsemnata L.C., născută M., de ani 42 de profesie plugar, de religie ortodoxă, căsătorită cu 3 copii, carte știu, cu domiciliu în teritoriu ocupat/ Zăbala/ Jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov declar: De la ocuparea teritoriului de către unguri am suferit mai multe batjocure, și în ziua de 18 Noiembrie 1940, au venit la locuință mai mulți jandarmi, împreună cu autoritățile din comună, de care am fost somată, să îmi părăsesc locuința, și să trec frontiera: Fiind singură numai cu copii mici, nu am putut lua nimic cu mine decât ceea ce se afla pe mine și copii. Mai întâi am fost duse și ținute două zile la comenduirea lor de grăniceri, de unde am fost bătute și alungate peste frontieră (...)²⁰.

„Subsemnatul Z.D., de 41 de ani, de profesie plugar, de religie ortodoxă, căsătorit cu 2 copii, carte știu, cu domiciliu în teritoriu ocupat/ Zăbala/ Jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov declar: De la ocuparea teritoriului am fost chinuți de unguri și am primit bătaie în mai multe rânduri, iar în noapte de 17 Noiembrie 1940 am fost ridicați de acasă și duși la comenduirea de grăniceri de unde am fost alungați peste frontieră, lăsând pe la casele noastre tot avutul (...)²¹.

„Subsemnatul O.N., de 46 de ani, de profesie plugar, de religie ortodoxă, căsătorit cu 3 copii, carte știu, cu domiciliu în teritoriu ocupat/ Zăbala/ Jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov declar: De la ocuparea teritoriului de către unguri am fost chinuți și bătuți în fiecare zi de mai multe ori, apoi casa a fost stricată aruncând cu pietre în ea. După aceasta am fost chemat la postul de jandarmi, unde am fost bătut în mai multe rânduri, forțându-ne să dăm declarație că nu avem nici o pretenție în urma stricăciunilor pricinui-

te (...)²².

„Subsemnatul R.A., de 57 de ani, de profesie plugar, de religie ortodoxă, căsătorit cu 5 copii, carte știu, cu domiciliu în teritoriu ocupat/ Zăbala/ Jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov declar: De la ocuparea teritoriului de către unguri am fost batjocoriți și chinuți în mod foarte grav. Populația civilă cât și autoritățile militare au stricat casele și tot ce se afla, fiind siliți să fugim în pădure, căutând ascunziș, iar pe copilul meu de 13 ani l-au prins când se ducea cu cai la pășune și l-au bătut lăsându-l aproape mort.

După suferința la cele arătate mai sus în noaptea de 17 orele 4 am fost somați de către jandarmii unguri să părăsim locuințele noastre. Am fost ridicați de acasă și duși la primărie împreună cu 3 copii, restul au rămas cu mama sa care era bolnavă și nu se putea ridica din pat (...)²³.

„Subsemnatul M. Gh., de 25 de ani, de profesie plugar, de religie ortodoxă, necăsătorit, carte știu, cu domiciliu în teritoriu ocupat, în comuna Zagon, jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov declar: După ocupare am fost foarte mult batjocoriți și de copiii cei mai mici, apoi am fost chemați la post și am fost interogați de către jandarmii unguri dacă vrem să fim unguri? La toate acestea am răspuns negativ, și pentru acestea am fost nevoiți să părăsim locuințele. Noapte nu puteam dormi în casă ci numai prin păduri și ascunzișuri. Iar când am vrut să plecăm, vecinii noștri care erau tot unguri au anunțat imediat autorităților militare care ne-au păzit și noaptea când am plecat, și când treceam frontiera grănicerii unguri au tras focuri după noi (...)²⁴.

„Subsemnatul D. M., de 23 de ani, de profesie plugar, de religie ortodoxă, necăsătorit, carte știu, cu domiciliu în teritoriu ocupat, în comuna Zagon, jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului, Județul Brașov declar: După acaparare am fost mereu chemat la post și unde mă tot întrebau ungurii dacă vreau să fiu ungar și multe lucruri asupra situației țării, la toate acestea am răspuns negativ și pentru aceasta am fost nevoit să plcc. Când am vrut să trec frontiera, grănicerii unguri au tras focuri după mine, dar am avut noroc că era noaptea și nu au nimerit, și au tras gloanțele pe deasupra (...)²⁵.

„Subsemnatul Ș. M., din comuna Zagon, invalid de război de 49 de ani, de religie ortodoxă, având 4 copii, nu știu carte, expulzat

din comuna Zagon, Jud. Treiscaune, declar următoarele: De la ocuparea teritoriului cedat de către unguri, am fost bătut de către populația civilă, batjocoriți și amenințați în tot momentul, spunându-mi ca să părăsesc Ungaria. În noaptea de 20-21 Noiembrie a.c. populația civilă condusă de către O.F. și A.G., s-a prezentat la locuințele noastre și ne-a scos afară fără să ne lase să ne luăm ceva din casă, după care ne-a condus până la marginea pădurii cu ciomege și bătându-ne, de unde ne-a spus să mergem la neamurile noastre, dar sub nici un motiv să ne întoarcem că ne împușcă, și nici în județul Brașov să nu ne găsească, căci ei vor veni și acolo. Populația civilă avea concursul jandarmilor și grănicerilor, care erau în urma acestora. Sita Buzăului, 23 XI 1940“(...)”²⁶.

„Subsemnatul Gh. R., de ani 62, de religie ortodoxă română, căsătorit, cu doi copii, carte nu știu, cu domiciliul în comuna Zagon, județul Treiscaune, actualmente expulzat, declar următoarele: De la ocuparea teritoriului cedat Ungariei, în tot timpul am fost maltratați și bătuți de către jandarmii și populația civilă din comună. În ziua de 18 Noiembrie 1940 a venit o patrulă compusă din doi jandarmi și primarul B.C. luându-mă la bătaie, atât pe mine om în vârstă cât și pe soția mea de 73 de ani pe motiv că fratele meu a plecat înainte și a dus o vacă cu el.

Înainte de expulzare ni s-a propus ca să trecem la religia romano-catolică și să ne maghiarizăm că atunci ne lasă să ne facem casă. Declarând că aceasta nu o putem face fiind oameni bătrâni și nemaiavând mult de trăit, în noaptea de 21 a venit populația civilă constituită în bandă, sub conducerea lui O.F., A.G. și M.A.G., înarmați cu arme și ciomege și mi-au spart geamurile la casă, au împușcat pe fereastră și ne-a strigat să ieșim imediat afară. Noi ieșind nu ne-a mai lăsat să intrăm înlăuntru ca să ne luam ceva, ci ne-a luat la bătaie și ne-a urmărit până în pădure, de unde ne-a spus să mergem la «Budos olah», și să nu ne mai întoarcem sub nici un motiv înapoi că ne împușcă. Atât eu cât și soția mea suntem bolnavi și plini de vânătăi din cauza bătăii suferite. Ne-a rămas toată averea acolo în valoare aproximativă de 500.000 lei”(...)”²⁷.

„Subsemnata Văd. I. B. de ani 53, de profesie casnică, religie ortodoxă, copiii am cinci, carte nu știu, cu domiciliu comuna Zagon, Jud. Treiscaune/ teritoriu ocupat/ declar: De la ocuparea teritoriului de către unguri, am fost bătuți în mod cât se poate de barbar, ne-

au dărmat casele, alungându-ne pe drumuri și urmărindu-ne ca pe niște tâlhari, spunându-ne să nu ne oprim decât în Marea Neagră, că acolo ne este locul nostru. În seara zilei de 20-21 am fost ridicăți de către jandarmi și populația civilă aducându-ne într-o pădure, arătând direcția pe unde să mergem, spunându-ne că dacă ne întoarcem înapoi vom fi împușcați”(...)”²⁸.

„Subsemnatul Ș.I., de 37 de ani, de religie ortodoxă, expulzat din comuna Zagon Jud. Treiscaune, declar următoarele: În seara zile de 21 Noiembrie a.c., o bandă constituită din populația civilă a venit la locuința mea și au intrat în casă 4 persoane înarmați spunându-mi ca să ies afară și să plec la Marea Neagră că acolo este locul nostru. Când am voit să iau ceva pâine pentru cei 5 copii ai mei m-au luat la bătaie, izbindu-mă cu patul armei (...) Pe românii care umblau încălțați cu opinci, le spunea să-și taie opincile, căci dacă nu le taie ei cu picioare cu tot. Eram oprți de a mai vorbi românește, sub amenințarea de împușcare. Mi s-a spus să nu mai merg înapoi că mă împușcă”(...)”²⁹.

„Subsemnatul I.B., de ani 29, căsătorit cu trei copii, cel mai în vârstă fiind de 5 ani, de religie ortodoxă, expulzat din comuna Zagon Jud. Treiscaune, declar următoarele: În noaptea de 21 Noiembrie 1940 au venit în curte 6 soldați și au bătut în ușă cu arma strigând să deschid imediat. Când am deschis patru au intrat în casă și m-au provocat să ies imediat afară împreună cu familia, nelăsându-mă să iau absolut nimic. Am avut în ladă 7500 lei pe care când am vrut să-I iau m-au repezit afară amenințându-mă că mă împușcă. Afară ne așteptau civilii care ne-au luat la bătaie. M-am îndreptat către convoiul celorlalți expulzați și m-au urmărit până în pădure. Eu după ce am intrat în pădure am luat-o pe altă parte și am stat până mai târziu când s-au mai liniștit, după care pe ascuns, m-am întors acasă ca să mai iau câte ceva. Când am mers acasă nu am mai găsit absolut nimic, mi se ridicase tot, atât banii, cât și păturile ce au mai găsit, precum și alte lucruri ce puteau fi ridicate, iar mobila din casă sfărmată complect (...)”³⁰.

„Subsemnatul D.C., de ani 29, căsătorit cu 2 copii, de religie ortodoxă, expulzat din comuna Zagon Jud. Treiscaune, declar următoarele: De când au intrat armatele maghiare în comuna Zagon populația ungurească s-a pornit prigoană asupra românilor, batjocorindu-i, amenințându-i și bătându-i pe unde

găseau vre-un român, cum a fost cazul cu Gh. F., care a fost crunt bătut în mijlocul pieții, precum și alții. Copii de școală strigau după noi «Budos olah și bocskoros»(...) Afară de mine și soția mi-au bătut și copila de 10 ani: Cei mai înverșunați dintre toți erau locuitorii B.F și V.I”(...)31.

„Subsemnatul N.M.D., de ani 35, căsătorit cu 5 copii, de religie ortodoxă, în calitate de expulzat din comuna Zagon Jud. Treiscaune, declar următoarele: În tot timpul dela la ocupația teritoriului cedat de către România, Ungariei, am fost batjocoriți, bătuți și chinuiți de către populația civilă sub auspiciile jandarmilor unguri, chemând pe români la postul de jandarmi și amenințându-i cu împușcarea. În noapte de 21 Noiembrie a.c. au venit în casă 5 locuitori unguri din comună, înarmați cu ciomege și m-au provocat să ies imediat afară din casă. Nu m-a lăsat să iau nimic, nici chiar pe copil care când a vrut să-și ia opincile ca să se încălze, la lovit cu ciomagul. M-am rugat ca să mă lase să scol copii încet ca să nu se sperie, dar ei au început să lovească cu ciomagul în mobila din casă, ca să facă larmă cât mai mare, să lovească în mine și soția mea. L-a ieșire din casă mi-au luat pantalonii de pe mine și așa am fost conduși până la pădure împreună cu ceilalți expulzați în băți, spunându-ne să nu ne mai întoarcem căci pe toți ne împușcă. Întreaga populație civilă a fost condusă de către locuitorii A.G. și O.F, iar în urma lor erau jandarmii”(...)32.

„Subsemnatul N.D., de ani 70, căsătorit cu 6 copii, de religie ortodoxă, expulzat din comuna Zagon Jud. Treiscaune, declar următoarele: De la ocuparea teritoriului cedat Ungariei, populația civilă aproape în fiecare noapte mergea în bande la locuințele românilor și aruncau cu pietre în fereste, pe case, pușcau în curți, îi chemau în fiecare zi la postul de jandarmi și îi băteau, nu ne lăseau să vorbim românește, și ne amenințau că dacă nu ne botezăm ca unguri, ne botează ei - adică ne omoară. În noaptea de 21 Noiembrie a.c. o bandă compusă din populația civilă din comună, cu concursul jandarmeriei, care era la umă, a venit pe la casele noastre, intrând în fiecare casă câte o echipă, ne-a provocat ca imediat să părăsim casele și să plecăm din comună la «Budos olah», adică în România, dar înapoi să nu ne mai întoarcem căci ne împușcă. Nu ne-a lăsat să luăm nimic, și cu ce-am putut să ne îmbrăcăm mai la repezeală, ne-au scos afară bătându-ne cu ciomegile și alungându-ne până în pădure”(...)33.

„Subsemnata A.C., de ani 55, văduvă, cu doi copii, de religie ortodoxă, expulzată din comuna Zagon Jud. Treiscaune, declar următoarele: Sunt oarbă complet și în noapte de 21 Noiembrie au venit în casă mai mulți locuitori unguri din comună și mi-au spus că împreună cu copilul să plec imediat la neamurile mele în România. Deși m-am rugat ca să mă lase ca să mă încălz, că sunt oarbă complet, nu numai că nu m-au lăsat, dar m-au repezit afară, de unde copilul m-a luat de mână și m-a dus la ceilalți expulzați. Când am ajuns la un părau, m-a repezit acolo și căzând jos au început să dea cu ciomagul în mine”(...)34.

„Subsemnatul B.A, de 26 de ani, căsătorit cu un copil, de religie ortodoxă, expulzat din comuna Zagon Jud. Treiscaune, declar următoarele: Imediat după ocuparea de către armatele maghiare a teritoriului cedat, populația din comună a început o adevărată prigoană contra românilor, bătându-i, batjocorindu-i și amenințându-i cu moartea, fără nici un motiv. În noaptea de 21 Noiembrie a.c. au venit în casă patru persoane civile, înarmate cu 3 ciomege și unul cu arma - și m-a provocat ca imediat să părăsesc casa. Cei cu ciomege au început să dea în mine și soție, iar cel cu arma a împușcat în casă, sperându-mi copilul de 6 ani. În loviturile de ciomag am ieșit afară dezbrăcat, unde ne-au așezat pe două rânduri și bătându-ne mai departe ne-au alungat până în pădure, spunându-ne să nu ne mai întoarcem, căci nici unul nu va scăpa cu viață”(...)35.

„Subsemnatul B.R.M, de ani 28, de profesie plugar, de religie ortodoxă, carte știu, necăsătorit, domiciliat în comuna Zagon Jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului declar următoarele: După ocuparea teritoriului de către unguri am avut de îndurat multe persecuții și multe chinuri. Am fost chemați la primărie unde am fost forțați să ne botezăm unguri, noi nevrând am fost bătuți și ni s-a pus în vedere să părăsim locuințele și să plecăm la frații noștri Olah. În noaptea de 20 Noiembrie 1940 ora 3 noaptea am fost ridicați de acasă și nevoiți a trece frontiera”(...)36.

„Subsemnatul M.B., de ani 30, de profesie plugar, de religie ortodoxă, carte știu, căsătorit cu un copil, domiciliat în comuna Zagon Jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului, Jud. Brașov declar: După ocupare am fost chinuiți de ei în cele mai groaznice chinuri, și strigau după noi Ola,

apoi am fost chemați la primărie ca să ne botezăm unguri, dar noi nu am vrut și contra aceasta am fost tot timpul persecutați, iar în noaptea de 20 Noiembrie 1940. Orele 3, am fost luat de acasă și aruncat pe drumuri spunându-mi să părăsesc locuința și să plec la frații noștri“(...)”³⁷.

„Subsemnatul N.C., de profesie plugar, de religie ortodoxă, carte nu știu, căsătorit cu 1 copil, domiciliat în teritoriul ocupat, comuna Zagon Jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului, Jud. Brașov declar: După ocuparea teritoriului de către unguri am fost chemați la primărie să ne botezăm unguri, ca să nu mai suferim chinurile la care eram supuși. Noi nu am vrut și atunci am fost bătuți și ni s-a pus în vedere să părăsim imediat țara lor și să venim la opincarii noștri. Am fost nevoiți să plecăm. În noaptea de 20 noiembrie 1940 am fost amenințați cu moartea și casele bătute cu pietre, iar noi aruncați pe drumuri și casele pecetluite“ (...)”³⁸.

„Subsemnatul I.C., de ani 42, de profesie plugar, de religie ortodoxă, căsătorit cu 5 copii, carte știu, domiciliat în comuna Zăbala, Jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului, Jud. Brașov declar: După ocupare am suferit multe insulte și chemați la post de mai multe ori unde am fost întrebați unde ne este arma. Noi am răspuns că nu avem, după cum și era. Ei însă nu au vrut să ne creadă și au continuat să ne bată. Pe la locuințele noastre au făcut mari stricăciuni mari. În noaptea de 17 Noiembrie 1940 pe la orele 5 dimineață au venit jandarmii unguri care ne-au forțat să părăsim locuințele și să plecăm. Am fost nevoit să plec și să îmi las tot agonisitul acolo“ (...)”³⁹.

„Subsemnatul D.N., de ani 43, de profesie plugar, de religie ortodoxă, căsătorit cu 7 copii, carte știu, domiciliat în teritoriu ocupat, în comuna Zagon, Jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului, Jud. Brașov declar: După ocupare am fost obligați să vorbim numai ungurește și nu eram lăsați să mergem la lucrul câmpului, bătându-ne cu pietre și cel mai mic copil, și strigând după noi cuvinte murdare.(...) În ziua de 20 Noiembrie 1940 am fost chemați la primărie unde am fost obligați de unguri să ne botezăm ungurește și să fim unguri, iar după aceea nu au mai vroit să fim nici unguri, ci au spus să părăsim imediat locuința că o să fie rău de noi. În noaptea de 20 Noiembrie 1940 orele 11 am fost ridicat de acasă împreună cu

familia neputând lua cu mine decât cu ceea ce eram îmbrăcat, atât eu cât și familia. Am fost urmăriți și aruncați peste frontieră“ (...)”⁴⁰.

„Subsemnatul M.I., de ani 34, de profesie gardian, de religie ortodoxă, căsătorit cu 4 copii, carte știu, domiciliat în comuna Covasna, Jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului, Jud. Brașov declar: După ocuparea teritoriului de către unguri am fost foarte strânși și nu aveam voie să mergem nicăiera, persecutați, și în noaptea de 17 Noiembrie 1940, orele 11 ½, am fost ridicat de acasă și trecut peste frontieră, neputând lua cu mine nimic, ba din contră, mi-a rămas și familia acolo“ (...)”⁴¹.

„Subsemnatul R.M., de ani 33, de profesie plugar, de religie ortodoxă, căsătorit cu 2 copii, carte știu, domiciliat în teritoriu ocupat, în comuna Zagon, Jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului, Jud. Brașov declar: După ocupare tot mereu am fost amenințați să plecăm la frații noștri puturoși de dincolo, că dacă nu o se ne aducă ei. Toate aceste suferințe le-am îndurat până în noaptea de 19 Noiembrie 1940, când am fost ridicați de acasă de jandarmii unguri, care ne-au bătut și chiar m-au strâns de gât și m-au dat afară, apoi mi-au pus arma în piept spunându-mi că mă omoară dacă nu plec imediat. Ne mai având încotro am fost nevoit să plec și să îmi las tot avutul meu acolo“ (...)”⁴².

„Subsemnatul R.M., de ani 31, de religie ortodoxă, de profesie plugar, căsătorit cu 3 copii, carte știu, cu domiciliul în teritoriu ocupat, în comuna Zagon, Jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului, Jud. Brașov declar: După ocuparea teritoriului de către unguri am suferit cele mai groaznice suferințe, pe care nu și le poate închipui nimeni. Copii ungușilor strigau după noi și aruncau cu pietre, apoi am fost duși la primărie unde am fost bătuți și batjocoriți de ei, apoi ne-au pus în vedere să părăsim locuințele în termenul cel mai scurt, că o pășim rău cu ei. Iar în noaptea de 20 Noiembrie 1940 am fost ridicat de acasă împreună cu familia și aruncați peste graniță ca niște câini ai nimănui, lăsând la locuință tot agonisitul nostru care nu a putut fi luat“ (...)”⁴³.

„Subsemnatul I.R.P., de ani 47, de profesie plugar, de religie ortodoxă, căsătorit fără copii, carte știu, cu domiciliul în teritoriu ocupat, în comuna Zăbala, Jud. Treiscaune, actualment refugiat în comuna Sita Buzăului, Jud. Brașov declar: După ocuparea teritoriu-

lui de către unguri am fost chemat la post unde am fost somat să predau arma, și apoi bătut pentru faptul că eram în garda de fier și mai înainte am fost în garda Națională, pentru menținerea liniștei în comună. Într-o noapte când eram de serviciu, au venit mai mulți băieți unguri cântând pe drum. Eu împreună cu tovarășul meu am somat pe aceștia de a mai cânta, ei însă nu au voit să se conforme, și s-au repezit asupra lui pentru ai lua arma. Toate acestea acum le-au socotit ungurii ca rea purtare din partea noastră cu ai lor. Iar în noapte de 17 Noiembrie 1940, ora 6 dimineață, am fost ridicat de acasă și duși la comenduirea Zagon, iar de acolo trecuți frontiera, neputând lua cu mine decât cu ce-am putut să mă îmbrac^(...)⁴⁴.

„Subsemnatul I.T.P., de ani 43, de profesie plugar, de religie ortodoxă, căsătorit cu trei copii, carte știu, domiciliat în comuna Zăbala, Jud. Treiscaune, actualmente domiciliat în comuna Sita Buzăului, Jud. Brașov declar următoarele: După ocupare am suferit multe insulte și chiar bătaii. În prima zi după ocupare, au venit pe la casele noastre echipe de soldați care au pricinuit mari pagube, stricând ușile, ferestrele și mobilierul care se afla în case, și batjocorind pe bieții români care au căzut sub stăpânirea hoardelor barbare. A treia zi am fost chemat la post unde am fost interogată unde este arma? Și mai multe lucruri la care eu am răspuns negativ. În ziua de 17 Noiembrie 1940, orele 5 dimineața, când au venit la locuința mea mai mulți soldați, care mi-au pus în vedere să părăsesc domiciliul și să trec la frații noștri. Nemai-având ce face am fost nevoit să plec, neputând lua cu mine decât cu ce eram îmbrăcat, rămânându-mi și un copil acolo^(...)⁴⁵.

„Subsemnata B.M., cu etate de 21 de ani, de profesie coafeză, în comuna Zagon, jud. Trei – Scaune/ Ardealul de Nord, cedat Statului Ungar, prin prezenta declara următoarele: În ziua de 25 Noiembrie a.c. am plecat din comuna Zagon, Jud. Trei Scaune, trecând peste frontieră prin punctul Zagon – Barcani, Jud. Brașov, pentru faptul că viața ne era insuportabilă, din cauza maltratărilor, precum și a măsurilor luate de autoritățile maghiare pentru schimbarea cultului, precum și din cauza nesiguranței vieții și avutului nostru, din cauza răscoarelor repetate din partea populației civile maghiare^(...)⁴⁶.

„Subsemnații locuitori din comuna Zagon, Județul Trei Scaune/ Ardealul de Nord cedat Statului Ungar/ prin prezenta declarăm urmă-

toarele: În seara zilei de 20 Noiembrie 1940 orele 22 s-au prezentat la locuințele noastre autoritățile maghiare care ne-au pus în vedere, că imediat să fim gata de plecare și să ieșim afară din casă. La părăsirea casei autoritățile maghiare împreună cu populația civilă au procedat la ridicarea obiectelor din casă, iar ceea ce nu au putut ridica au început să le distrugă, prin focuri de armă și lovituri de secure. În urma acestora ne-am luat familiile și ne-am refugiat prin munți, urmând ca a doua noapte să mergem din nou pe la locuințe și să ne mai ridicăm câte un obiect ce a mai rămas. Apoi am rătăcit prin munți, până în ziua de 28 Noiembrie 1940, când am ajuns la primăria comunei Barcani, județul Brașov. Drept pentru care dăm prezenta și semnăm: D.N, M.R, B.I, S.M, B.P^(...)⁴⁷.

Din cele prezentate se pot reconstitui momentele dramatice trăite de populația românească din câteva localități din curbura interioară a Carpaților, expulzată în toamna anului 1940, în așezări din Depresiunea Buzăului ardelean. Majoritatea refugiaților români din zonă au părăsit meleagurile natale în septembrie 1940, stabilindu-se în localități din județele limitrofe (Suceava, Neamț, Bacău, Vrancea, Buzău, Brașov), dar și în localități din țară. Arhivistul Constantin Păduraru, de la Direcția Județeană Neamț a Arhivelor Naționale, întreprinde o amplă cercetare pe tema românilor ardeleni refugiați în toamna anului 1940 și stabiliți în județele Bacău și Neamț, o parte din rezultatele cercetării fiind publicate în anuarul „Angustia” nr. XI - 2007.

Pe lângă declarațiile persoanelor expulzate, prezentăm câteva documente emise de autoritățile locale din localitățile în care s-au stabilit românii expulzați, din care rezultă, pe de o parte, eforturile făcute de către Statul Român și comunitățile locale, pentru asigurarea condițiilor minime de trai ale celor năpăstuiți, iar pe de altă parte, prezintă informații care permit surprinderea dimensiunilor cantitative a românilor expulzați, respectiv a numărului acestora pe localități.

„Pretura Buzăul Ardelean, Județul Brașov, No. 585, 1940 Noiembrie 18. Domnule Prefect, Avem onoarea a Vă raporta că în ziua de 18 Noiembrie a.c. în comuna Barcani au venit 21 familii, cu 80 suflete, de români toți expulzați din comuna Covasna, Județul Treiscaune, iar în satul Sărmaș din aceeași comună, au venit 27 de familii, cu 137 de suflete, expulzați din comuna Valea Mare,

Jud. Treiscaune.

Toți au fost ridicați de autoritățile maghiare în toial nopții și duși până aproape de frontieră, nepermițându-li-se să ia nimic din avutul lor. Aproape toți sunt frunțașii comunelor respective și au lăsat acasă averi considerabile. S-au luat măsurile necesare pentru încartiruirea lor, precum și pentru hrănirea lor, urmând a fi repartizați în comunele buzoiene. Întrucât am fost informați că autoritățile maghiare intenționează să expulzeze în masă întreaga populație românească din teritoriu cedat - credem că nu vom putea încartirii pe toți refugiații, în cazul în care vor veni într-un număr prea mare - fiind nevoiți de a fi repartizați și în alte comune din județ.(...) Totodată avem onoarea a Vă ruga să binevoiți a aduce la cunoștință Onor Guvernului aceste expulzări în masă, care nefiind întru nimic justificate și prin modul barbar în care se fac - contrariu tuturor principiilor elementare de drept internațional'(...)48.

Un „*tablou despre expulzații din Ungaria în zilele de 16-18-19—20-21 Noiembrie 1940 aflate pe teritoriu comunei Barcani, cuprinde numele și prenumele a 50 de familii, cu 172 de suflete, din care, 3 din Covasna, 6 din Zăbala și 41 de familii din Zagon*”⁴⁹.

„*Tabloul cu expulzații români din teritoriu cedat Ungariei, județul Treiscaune, veniți în comuna Sita Buzăului, județul Brașov*”, întocmit în data de 21 Noiembrie 1940, cuprinde 32 de familii, cu 127 suflete, din care: două din Pava, 6 din Covasna, 9 din Zagon și 15 din Zăbala⁵⁰. Un „*tablou asemănător*” cuprinzând locuitorii români expulzați de unguri din teritoriile cedate, întocmit la data de 22 Noiembrie 1940, de comuna Întorsura Buzăului, cuprinde 57 de familii cu 217 suflete, din care: Boroșneul Mare o familie, Zăbala 4, Zagon 4, Covasna 16 și Valea Mare 32⁵¹. Dintr-o altă situație întocmită de Primăria Întorsura Buzăului, în data de 26 Noiembrie 1940, rezultă că în comună se aflau la acea dată, 15 familii de intelectuali, cu 49 de suflete, erau refugiați, din data de 11 Septembrie 1940, alte 59 de familii, cu 238 de suflete fiind expulzați, în perioada 12-26 Noiembrie 1940⁵². În comuna Vama Buzăului, la 26 Noiembrie 1940, erau expulzați 120 de români, din care 76 de muncitori și 44 de agricultori⁵³. În comuna Dobârlău, la aceeași dată, erau înregistrate 13 familii de români refugiați (din care 3 de intelectuali) și 14 muncitori expulzați⁵⁴. În

comuna Barcani, la data de 27 Noiembrie, existau 23 de români refugiați, în data de 13 septembrie, și 497 români expulzați, în perioada 16-27 Noiembrie 1940⁵⁵. În comuna Mărcuș, la 29 Noiembrie 1940, erau 4 români refugiați și 2 expulzați⁵⁶. O situație statistică întocmită de conducerea primăriei Sita Buzăului, arată că în această comună existau 26 de români refugiați, în perioada 14 Septembrie - 9 Noiembrie 1940 și 217 expulzați, în perioada 14-23 Noiembrie 1940, din care 154 agricultori și 63 muncitori⁵⁷.

Documentele cercetate pun în evidență și o mișcare migratorie inversă, respectiv a populației maghiare din localități rămase în componența României, în localități din Ardealul de Nord, cedat Ungariei. Astfel, o situație întocmită de conducerea comunei Teliu, comună cu populație etnic mixtă aflată în teritoriul necedat Ungariei, relevă faptul că în perioada 5 septembrie-2 octombrie 1940, în comună s-au refugiat 18 familii de români, din care 15 de intelectuali și 3 de „*profesioniști*”, iar din Teliu au plecat „*în regiunile cedate*”, în perioada 5-13 septembrie 1940, 66 de unguri, din care: 11 de intelectuali, 5 de „*profesioniști*”, 22 de muncitori și 28 de agricultori⁵⁸. Peste două luni, în 3 Decembrie în comună se aflau 49 de români refugiați din „*Ungaria*”⁵⁹. Din comuna Budila, în 13 septembrie 1940, au „*trecut de bună voie*”, în teritoriul cedat, 71 de maghiari, din care: 10 intelectuali, 7 „*profesioniști*” și 54 agricultori. În aceeași localitate, în perioada 16 septembrie - 11 octombrie, s-au refugiat 19 români, din 8 de intelectuali și 11 de muncitori⁶⁰. Din Întorsura Buzăului au plecat 13 familii de unguri, cu 34 de suflete⁶¹.

Documentele pun în evidență eforturile făcute de Statul Român pentru gestionarea corespunzătoare a problemelor legate de cazare, hrănirea, asigurarea unor locuri de muncă pentru refugiații și expulzații, din Ardealul de Nord, precum și aspecte ale solidarității populației românești cu frații lor aflați în situații dramatice ș.a. Astfel, prin adresa nr. 18126 / 21 Noiembrie 1940, Prefectura județului Brașov, înștiința Pretura Buzăul Ardelean cu următoarele aspecte referitoare la refugiați și expulzați: „*În urma evacuării populației din Basarabia, Bucovina și apoi a celei din Ardeal; ministerul Afacerilor Interne a luat măsuri din vreme, ca populația lipsită de mijloace de existență să primească ajutoare lunare prin Prefecturi. Pentru a putea ține o evidență și de a nu se mai abuza de*

unele persoane care năpădesc și împiedică mersul normal al serviciilor care au ridicat ajutoare chiar de la mai multe instituții – se pune mai departe în document - în urma raportului acestei Prefecturi cu No. 14936/940, prin care s-a cerut noi sume pentru aceste ajutoare, Ministerul Economiei naționale, Comisariatul General pentru Asistența Populației Evacuate cu ordinul No. 7344 din 12 Noiembrie 1940, a dispus ca să se sisteze orice plăți pentru ajutorarea refugiaților, asistența lor urmând să se facă și mai departe de Prefecturi, însă numai în unire și prin Ajutorul Legionar care primesc cererile”⁶².

Printr-un ordin circular al Ministerului Economiei Naționale, Subsecretariatul de Stat al Colonizării și populației evacuate, sunt făcute precizări referitoare la „cheltuielile necesare pentru aducerea la îndeplinire a atribuțiilor acestui Subsecretariat și pentru așezarea și plecarea la rosturile lor de viață a refugiaților din Nordul Transilvaniei, Dobrogea de Sud, Basarabia și Bucovina de Nord”. Aceste cheltuieli erau asigurate în principal din: credite puse la dispoziție din bugetul statului și din bugetele autorităților locale și contribuții benevole. Totodată se atrăgea atenția comisarilor generali și prefecților „să procedeze cu cea mai mare atențiune la aprobarea cheltuielilor pentru asistența și plasarea refugiaților” – indiferent din ce fonduri urmează să fie acoperite – deoarece, se spune în documentul citat „dorim să evităm cheltuielile nejustificate, în același timp însă, ne dăm toate silințele ca să ameliorăm situația refugiaților, care nu din vina lor au ajuns într-o situație mizeră”⁶³.

În data de 2 Decembrie 1940, Prefectura Județului Brașov, transmite Preturii Buzăului Ardelean, copia unei telegrame transmisă prefecturilor din întreaga țară, în care se spune: „Fiind informați că unii unguri care părăsesc țara în virtutea dispozițiilor arbitrare de la Viena, cumpără la prețul zilei de la alții unguri imobile, trecând în contractul de cumpărare prețuri mult mai superioare, celor reale, iar după ce trec în Ungaria declară autorităților competente că posedă în România bunuri imobiliare evaluate în baza prețului fictiv din aceste contracte, iar alții pleacă cu toate bunurile, ajunși acolo declară că poliția legionară ia deposedat de sume de bani fictive fără a le fi remis acte doveditoare. Rugăm a face cercetări amănunțite în această direcțiune și de a raporta de extra urgență de rezultat Ministerul, întrucât ambele procedee

au drept scop mărirea debitului României față de Ungaria”⁶⁴.

Pretura plășii Buzăul Ardelean, în 2 Decembrie 1940, se adresează prefecturii județului Brașov cu rugămintea „de a interveni pe lângă Prefectura Câmpulung-Bucovina să se dea tot concursul și îndrumările necesare delegaților români expulzați din teritoriu cedat Ungariei și care conform dispozițiilor date de către Comisariatului General al Refugiaților din București urmează să fie colonizați în locuințelor germanilor repatriați. Delegații refugiați sunt: Victor Cojan, Ioan Macoș, Ioan Poteică și Ioan Vasiliu”⁶⁵.

Printr-o circulară trimisă de Pretura Buzăul Ardelean tuturor primăriilor din subordine, se transmit instrucțiuni cu privire la soluționarea problemelor românilor refugiați sau expulzați din teritoriul cedat, prin care se stabileau următoarele: înființarea unui comitet care „va cerceta situația fiecărui refugiat în parte, stabilind posibilitatea refugiatului la lucru, precum și dacă are dreptul să se bucure de mâncare la cantină, acordarea de ajutoare familiilor care au primit refugiați sau expulzați, recomandarea celor care au dreptul de a mânca la cantină, propuneri de găzduire a celor care nu pot fi cazați în comună ș.a.”⁶⁶.

Prin amabilitatea distinsului istoric și arhivist Ioan Ranca, din Tg. Mureș, am intrat în posesia Documentarului intitulat „Un an de stăpânire maghiară în Transilvania de Nord”, lucrare apărută la Monitorul Oficial și Imprimeria Centrală a Statului din București, în anul 1942. Volumul cuprinde 120 de pagini, plus fotografii, având următorul cuprins: acte de violență, Biserica, școala, proprietatea rurală și urbană, proprietatea minieră, comercială și industrială, profesiuni libere și funcționari publici, recensământ, maghiarizare, fotografii⁶⁷. Din primul capitol al acestei lucrări redăm următoarele pasaje: „...În urma angajamentelor solemne pe care Guvernul ungar și le-a asumat la Viena, era de presupus că Ungaria va renunța la vechile sale metode de violență pentru desnaționalizarea cetățenilor de altă rasă. Această presupunere s-a dovedit a fi o simplă iluzie. Cu toate că schimbarea de care vorbim s-a produs printr-un act diplomatic și trebuia să fie efectuată pe cale pașnică, totuși, ocuparea Transilvaniei de Nord, s-a făcut cu o armată disproporționat de numeroasă, iar administrarea acestui teritoriu a fost lăsată în seama armatei până la 9 Decembrie 1940.

În timpul operațiunilor de ocupare și după ocupare, sub administrația militară, armata și populația maghiară – aceasta din urmă prin organizații paramilitare ..., asistate de armată, de poliție și de jandarmerie – au deslănțuit și au întreținut tot timpul o teroare de neînchipuit în contra populației românești. Această teroare, desfășurată pe întreaga întindere a teritoriului cedat, s-a manifestat prin insulte, ocări, bătăi, arestări, internări în lagăre de concentrare, expulsări, schingiuiți, omoruri individuale și în masă și alte samavolnicii (de ex. violuri), care, toate la un loc, au transformat viața populației românești într-un adevărat infern (...). Toată această teroare, începută sub administrația militară și continuată și după încetarea acesteia, nu s-a desfășurat la voia întâmplării, ci după un plan bine stabilit și cu consecvență urmărit. Scopul ei, care s-a vădit din zi în zi mai lămurit, a fost extirparea păturei conducătoare românești și anume a intelectualilor de la orașe, a preoților și învățătorilor de la sate, pentru ca astfel, masele țărănești, rămânând fără conducătorii și ocrotitorii lor firești, să poată fi mai ușor maghiarizate sau, la nevoie, distruse.

Numărul total al victimelor regimului de

teroare, inaugurat de armata ungară de ocupație și după încetarea administrației militare, până la 30 Octombrie 1941, este următorul: omorâți - 919; schingiuiți - 771; bătuți - 3.373; arestați - 13.359⁶⁸.

Față de studiile, articolele și lucrările publicate până în prezent, documentele prezentate conțin informații noi despre drama românilor refugiați și expulzați din Transilvania de Nord-Est, despre forțele participante la acțiunile îndreptate împotriva românilor, respectiv atât militari, jandarmi, lideri locali și cetățeni maghiari din localitățile menționate. Considerăm că alte comentarii, față de conținutul documentelor prezentate, sunt de prisos. Deși cele întâmplare după Dictatul de la Viena în teritoriul cedat Ungariei horthyste, sunt parțial cunoscute prin ceea ce s-a transmis din generație în generație, există încă multe fapte necunoscute, omisiuni, neclarități, clișee și prejudecăți, și cel mai grav este faptul că, există voci care pun sub semnul întrebării, sau minimalizează dramatismul suferințelor îndurate de români. Documentele prezentate, prin conținutul și mesajul lor, spun adevărul și numai adevărul.

Ioan Lăcătușu

Note

1. Arhivele Naționale Covasna, *Fond Pretura Plășii Buzăul Ardelean*, Dosar nr. 661, p. 225

2. Ibidem, Dosar nr. 662, p. 8

3. Ibidem, Dosar nr. 662, p. 17

4. Ibidem, Dosar nr. 662, p. 33

5. Ibidem, p. 34

6. Ibidem, p. 35

7. Ibidem, p. 37

8. Ibidem, p. 38

9. Ibidem, p. 39

10. Ibidem, p. 41

11. Ibidem, p. 42

12. Ibidem, p. 46

13. Ibidem, p. 48

14. Ibidem, p. 49

15. Ibidem, p. 50

16. Ibidem, p. 51

17. Ibidem, p. 52

18. Ibidem, p. 53

19. Ibidem, p. 54

20. Ibidem, p. 55

21. Ibidem, p. 56

22. Ibidem, p. 57

23. Ibidem, p. 58

24. Ibidem, p. 59

25. Ibidem, p. 60

26. Ibidem, p. 61

27. Ibidem, p. 62

28. Ibidem, p. 63

29. Ibidem, p. 64

30. Ibidem, p. 65

31. Ibidem, p. 66

32. Ibidem, p. 67

33. Ibidem, p. 68

34. Ibidem, p. 69

35. Ibidem, p. 70

36. Ibidem, p. 71

37. Ibidem, p. 72

38. Ibidem, p. 73

39. Ibidem, p. 74

40. Ibidem, p. 75

41. Ibidem, p. 76

42. Ibidem, p. 77

43. Ibidem, p. 78

44. Ibidem, p. 79

45. Ibidem, p. 80

46. Ibidem, p. 81

47. Ibidem, p. 81

48. Ibidem, Dosar nr. 663, p. 9

49. Ibidem, p. 14-19

50. Ibidem, p. 20
51. Ibidem, p.21-25
52. Ibidem, p. 30
53. Ibidem, p. 34
54. Ibidem, p. 36
55. Ibidem, p. 43
56. Ibidem, p. 45
57. Ibidem, p. 46
58. Ibidem, p. 31
59. Ibidem, p. 83
60. Ibidem, p. 40

61. Ibidem, p. 41
62. Ibidem, p. 48
63. Ibidem, p. 52
64. Ibidem, p. 55
65. Ibidem, p. 56
66. Ibidem, p. 60
67. *Un an de stăpânire maghiară în Transilvania de Nord*, Monitorul Oficial și Imprimeria Centrală a Statului din București, 1942, pp. 1-120.
68. Ibidem, p. 2

Abstract

Pages of the ordeal of Romanians from Covasna, under the Hortyst occupation, in the autumn of 1940

Since time passes by and spreads a forbidden forgetting upon the sufferings endured under the Hortyst occupation by the Romanians from Northern Transylvania, and the sustainers of the territorial autonomy of the so called Szeckler Territory continue their measures to carry out such an anachronistic and anti-Romanian project, it is time to bring back into the attention of the public opinion, through archive documents, some pages of the ordeal endured by the Romanians from Covasna. The presented facts are just pieces of the ethnical genocide which the Romanians from Northern Transylvania "benefited" of, under the Hortyst occupation, and in the years following it, including here as well the period of the Self-Governing Hungarian Region. Still, these pieces represent convincing arguments which stand at the base of the decision of Romanians, from this region and from all the country, not to accept, under any circumstances, the autonomy which the Hungarian leaders proposed.

Thus, in this article, we present the content of some documents that show concrete aspects of the ordeal to which the Romanians from Covasna, Zăbala, Zagon, Valea Mare etc. were subdued in the autumn of 1940, and aspects of the dimensions of interethnic intolerance and hatred, manifested towards Romanians in that period, which still breaks out sometimes nowadays, in the speeches of some of the Hungarian population's representatives. We reproduced some of the statements of the Romanian refugees and of those who were exiled from those localities of Covasna County which are found on the borders with Moldova and Muntenia. These statements were registered in front of the mayors and notaries from those localities where these people found refuge or were exiled to, localities mainly found in the Întorsura Buzăului depression.

Given the studies, articles and papers published until present, this article deals with documents which contain new information related to the drama of the Romanian refugees and those exiled from North-eastern Transylvania, and also to the military forces, gendarmes, local leaders and Hungarian citizens of the above mentioned localities, who participated in the actions against Romanians.